

3. Ексц. Митрополит Шептицький між рускими послами. *Руслан*. 1907. Ч. 158. 15 (28) липня
4. Руска гімназія в Станіславові в шкільній комісії. *Руслан*. 1902. Ч. 140. 23 червня (6 липня).
5. Знаменна мова в палаті вельмож. *Руслан*. 1910. Ч. 135. 1 липня (18 червня).
6. 1910 р., червня 28, Відень. – Промова митр. Андрея Шептицького в австрійській Палаті Панів про потребу українського університету у Львові. Митрополит Андрей Шептицький: Життя і Діяльність: Документи і матеріали 1899–1944. Том II: Церква і суспільне питання. Кн. 2: Листування. Львів, 1999. С. 590.

Іванна ГОРОДИЦЬКА

здобувачка вищої освіти першого рівня
історичного факультету
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюк

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ – ЗАСНОВНИК НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ У ЛЬВОВІ

Актуальність теми полягає в необхідності збереження пам'яті про видатних культурних діячів, завдяки яким було закладено фундамент для розвитку національного мистецтва. У цьому контексті постать митрополита Андрея Шептицького посідає особливе місце, адже його внесок у створення Національного музею у Львові став важливим кроком у формуванні української культурної ідентичності. Дослідження його меценатської діяльності дозволяє осмислити роль духовенства у процесі збереження національної спадщини й підкреслити актуальність цих ідей у сучасному суспільстві.

Метою роботи є дослідження ролі митрополита А. Шептицького у створенні та розвитку Національного музею у Львові, через архівні джерела та історичні документи. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: охарактеризувати обставини створення музею, проаналізувати архівні документи, що стосуються заснування та функціонування музею також визначити внесок митрополита у формування музейної колекції та підтримку українського мистецтва. Такий аналіз дає змогу глибше зрозуміти, як формувалась національна та культурна свідомість.

Постать А. Шептицького займає важливе місце в історії української культури та духовенства. Його діяльність була багатогранною- він вміло поєднував релігійне життя, меценатство, мав значний політичний вплив та

великий авторитет. Митрополит неодноразово змінював хід історії та зробив значний вклад у розвиток української ідентичності.

Він чудово усвідомлював всю суть мистецтва, знався на іконописі, був меценатом культури. Також вважав, що людина, заходячи до храму, має не лише підносити душу в молитві, але й бути оточеною речами, які цьому сприяють. Він розумів, що мистецтво є важливою ознакою духовності та культури народу, тому завжди цінував його, навіть у найважчі для України часи.

Однією з найважливіших подій у його діяльності стало заснування Національного музею у Львові. Митрополит розуміючи важливість мистецтва як основи національної ідентичності, розпочав створення музею для збереження та популяризації української культурної спадщини. У січні 1901 р., ставши главою Греко-Католицької Церкви, А. Шептицький оселився у митрополичих палатах на Святоюрській горі у Львові й розпочав створення церковного музею. У п'яти кімнатах своєї резиденції він розмістив колекцію, до якої входили – давні ікони, рідкісні стародруки, рукописи, книги та архівні документи. На основі приватної колекції митрополита та його особистих пожертв у 1905 р. музей було засновано. У 1911 р. митрополит придбав віллу родини Дуніковських, куди згодом переніс створений ним церковний музей [3].

13 грудня 1913 р. відбулося урочисте відкриття першої постійної експозиції Національного музею у Львові. До цієї події було підготовлено ілюстрований путівник, який знайомив відвідувачів із музейними залами. Під час святкової інавгурації митрополит А. Шептицький урочисто проголосив дарування музею українському народові. З нагоди відкриття українські інституції прикрасили свої будівлі синьо-жовтими прапорами, що стало символом національного піднесення. Музей отримав вітальні листи від Папи Римського, а також від численних наукових і музейних установ з усієї Європи [3].

У зверненні Ювілейного комітету розбудови Національного музею у Львові до українського населення Галичини про збір коштів для розбудови музею йшлося про те, що заснована митрополитом установа стала осередком українського музейництва Галицької землі. У документі вказано, що метою музею є – збирати, досліджувати, вивчати, зберігати, шанувати і любити пам'ятки українського культурно-національного життя. Тому комітет закликає взяти участь у розбудові Національного музею і таким чином виявити шану та подяку А. Шептицькому. Цікавим є те, що у зверненні митрополита його називають не на ім'я, а вшановують як «батька сиріт», «щедрого опікуна обездолених», «покровителя науки і мистецтва», що ще раз підкреслює високий суспільний авторитет і повагу до його постаті [5, арк. 5].

Ще одним важливим джерелом є «Звіт про витрати і надходження Національного музею у Львові за 1910 р.», адресований митрополиту А. Шептицькому, як засновнику та меценату музею. У звіті зазначено, що на потреби музею витрачено понад 10 тис. корон (далі – кр.), з яких більшу частину профінансував сам митрополит. Це показувало, що А. Шептицький не лише фінансового підтримував, а й контролював розвиток музею. Підтверджує це також адресація звітів до митрополита особисто. Музей активно поповнював свої фонди завдяки меценатській діяльності А. Шептицького. За рік закуплено понад 8685 експонатів: ікони, рукописи, книги, портрети, гравюри, зброя, марки, медальйони та інші предмети на суму понад 5000 кр. Документ також фіксував розподіл витрат на кожну категорію. Це свідчить про добре організовану колекційну роботу та високий рівень організації [1, арк. 3].

Варто зазначити, що значну роль у створенні та становленні музею відіграв Іларіон Свенціцький – відомий історик мистецтва та музеєзнавець, якого митрополит А. Шептицький особисто запросив до співпраці. Спочатку він працював як музейний співробітник, займаючись описом і систематизацією збірок, а згодом очолив установу, керуючи нею майже пів століття. Про роботу в Національному музеї І. Свенціцький згадував із особливою теплотою, підкреслюючи чистоту, затишок і духовну атмосферу робочого простору. Він описував приміщення як ідеальне для зосередженої наукової роботи серед стародруків, рукописів та ікон [6].

Для кращого розуміння процесу становлення музею варто звернутися до листування митрополита А. Шептицького з І. Свенціцьким. У архівних документах можна простежити їх активну взаємодію, заради спільної мети – збереження та систематизації української культурної спадщини. Іларіон гідно виконує обов'язки директора, виконує поради та вказівки митрополита Андрея, звітував про надходження, витрати, та поповнення фондів музею. Усі листи, адресовані безпосередньо митрополиту, як засновнику та меценату, що свідчило про його залученість у розвиток музею. У звіті за 1912 р. І. Свенціцький повідомляв про витрати на збір ікон, оплату працівників, друк, переплетення книг та інші потреби, що становлять загальну суму 10724 кр. У ще одному звіті за 1912 р., відображено чітку фінансову структуру установи. Загальна сума видатків музею за рік становила 2176 кр., з яких 1745 витрачено на будівлю на вулиці Шептицького, а ще 2242 – на приміщення на Мохнацького. Доходи музею значно перевищували витрати і становили 8095 кр., основну частину з яких становили кошти від самого митрополита, а також кошти від міської управи – 488 кр. і квиткових зборів – 500 кр. Залишок на рахунку музею в кінці року складав 5919 кр., що свідчило про ефективне управління ресурсами та стабільну підтримку з боку А. Шептицького як

фундатора установи. Цей документ демонстрував ретельну бухгалтерську звітність музею і підтверджує постійні фінансові вкладення митрополита А. Шептицького [1, арк. 5].

У 1913 р. директор звітував про стан фондів музею. Загалом у фондах знаходилося – 10656 предметів, описаних – 8406, неописаних – 2250, серед них: архівних актів до 1783 р. – 3408, рукописів – 726, латино-грецьких друків – 506, бібліотека по бібліографії, історії, археології – 442, світлин церков – 308, описаних етнографічних матеріалів – 839, розкопів – 148, хрестів – 91, ікон – 509 [1, арк. 4].

Музей активно співпрацював з науковцями та художниками, які не тільки надавали фінансову допомогу, але й брали участь в закупівлі експонатів. І. Свенціцький також фіксував надходження значних сум від благодійників які спрямовувались на закупівлю експонатів. У одному із звітів він вказував, що одержав від професора Лукашева 2500 кр. та дві ікони XVII ст. [1, арк. 7].

Упродовж 1908–1918 рр. музейні фонди суттєво поповнилися за рахунок подарунків із колекцій А. Петрушевича, В. Шухевича, а також архівних матеріалів М. Павлика, М. Драгоманова та внесків товариства «Просвіта». На початку 1930-х рр. колекція музею налічувала понад 80 тис. експонатів [3]. Багато визначних та відомих постатей внесли свій вклад у розвиток музею. У різні періоди, під час австрійської, польської та радянської влади, в музеї працювали видатні науковці й діячі культури, серед яких І. Свенціцький, М. Бойчук, М. Драган, Я. Музика, С. Паращук та інші. Вони зробили вагомий внесок у розвиток музейної справи, дослідження українського мистецтва, а також у методику його реставрації. До складу кураторських рад входили такі постаті, як-от: А. Білецький, В. Децикевич, І. Левинський, Й. Сліпий та інші [3].

18 березня 1926 р. І. Свенціцький повідомляв про закуплені пам'ятки старовини у пані Домбчанської, серед яких – 6 предметів XV–XVII ст., вартістю 26 доларів також 8 великих різьб XVII–XVIII ст., ікона XV ст., 4 ікони XVI ст., 4 ікони XVII ст., 7 ікон XVIII ст., за які було заплачено 127 доларів США і 150 злотих (далі – зл.). Директор музею наголошував на системному характері фінансової підтримки, яку координував А. Шептицький, а це ще раз підкреслює його роль не лише як ідеолога, а й практичного організатора музею [1, арк. 175, 176].

Варто згадати, що в період створення музею установа переживала складні часи, однак гідно пододала всі труднощі. У листі за 1932 р. І. Свенціцький повідомляв про складне фінансове становище. Через несплату оренди та затримку виплат з боку спілки «Діло», музей опинився у складних умовах. Замість запланованих 900 зл. отримано близько 230 зл. І. Свенціцький звертався до митрополита з проханням надати допомогу. Зокрема, кредит на купівлю

вагона дров, надання коштів для завершення будівництва і облаштування експозиційних залів, оцінюючи потребу в сумі близько 20 тис. зл. [1, арк.187–188].

У своїй діяльності А. Шептицький виявляв щирю вдячність всім благодійникам Національного музею. Підкреслюючи таким чином їхню роль у розвитку установи. У важкі часи для становлення музею діяльність таких людей відіграла неабияку роль. В одному із листів 1924 р. , адресованому редактору, митрополит висловлює слова подяки за допомогу в збиранні пам'яток для музею. Також зазначає важливість такої підтримки в умовах фінансової кризи та обмежених можливостей закупівель. Віддячуючи редактору Архиерейським благословінням та згадкою в молитвах [1, арк. 85].

Митрополит значну увагу приділяв саме формуванню музейної колекції, адже вона відображає культурну та духовну спадщину українського народу. Він не лише збирав цінності, а й уміло відбирав найкращі зразки, був переконаний у тому, що мистецтво має впливати на моральне вдосконалення людини. Тому Владика докладав неабияких зусиль, щоб створити музейну колекцію. Основу колекції становили стародруки, ікони, книги, рукописи, зібрані або придбані за підтримки Шептицького. Варто зазначити, що митрополит чудово розумівся на іконописі, частину збірки складали твори, придбані на виставках або подаровані самими митцями. Особливе місце в колекції займає Богородчанський іконостас — видатна пам'ятка українського барокового мистецтва, яку митрополит викупив у 1923 р. у Варшаві за 35 тисяч доларів і повернув до Львова. Ця сума на той час дорівнювала вартості половини міста, що свідчить про глибоку відданість Шептицького справі збереження української культурної спадщини.

Також митрополит мав неабиякий потяг до книг, що ймовірно передалось йому від батька, який також колекціонував книги. Для А. Шептицького було зовсім не важливо якою мовою написана книга, головне, щоб вона мала свою цінність. Завдяки митрополитові Україна має одну з найкращих книгозбірень в Європі, яка нараховувала понад 20 тисяч екземплярів. На жаль, велику частину колекції спалила радянська влада після смерті митрополита [2].

Ще одним цінним джерелом, що зберігається в Національному музеї у Львові імені Андрея Шептицького, є колекція стародруків — унікальні видання, переважно кириличного письма. Значна частина колекції була зібрана або придбана за ініціативи митрополита А. Шептицького. Колекція включає визначні зразки української духовної книжності, серед них — Апостол, Часослов, Євангеліє, Служебник та інші богослужбові книги. Багато з них мають мистецьке оздоблення та дарчі написи, що свідчить про їхню високу

історико-культурну цінність [4]. Формування колекцій музею важким та кропітким процесом, для якого було докладено багато зусиль.

Назва музею також пройшла складний і тривалий шлях, перш ніж набула того вигляду, під яким ми її знаємо сьогодні. Найгірший період припав на повоєнні роки, після відновлення радянської влади та смерті Андрея Шептицького. У 1944 р., музею було надано назву Львівський державний музей українського мистецтва та вилучено значення Національний. У 1947 р. зруйновано пам'ятник А. Шептицькому. Впродовж 1947–1953 рр. значна частина фондів була вилучена: понад 4 тис. книг переміщено до спецфондів, 138 томів рукописів — передано до архіву Міністерства державної безпеки, а близько 1728 творів образотворчого мистецтва знищено. У радянський період влада свідомо намагалася стерти з історичної пам'яті ім'я митрополита А. Шептицького та викреслити його внесок, прагнучи таким чином знищити українську культуру та національну ідентичність. У 1965 р. назву музею знову було змінено на Львівський музей українського мистецтва. Після проголошення незалежності України в 1991 р. відновлено історичну назву установи. У 2005 р. з нагоди століття з часу створення музею надали статус Національного і назвали ім'ям його засновника – А. Шептицького [3].

Національний музей у Львові імені А. Шептицького є однією з головних культурних установ України. Він відіграє важливу роль у збереженні української мистецької та духовної спадщини. Музей став місцем для наукових досліджень і вивчення культури, а у його збірках відображено красу та унікальність нашого мистецтва. Завдяки митрополиту А. Шептицькому цей заклад став осередком української духовності та національної самосвідомості.

Таким чином, митрополит А. Шептицький відіграв ключову роль у заснуванні та становленні Національного музею у Львові. Усвідомлюючи важливість збереження української культурної спадщини він власним коштом започаткував установу, яка стала осередком національного мистецтва та науки. А. Шептицький не лише передав музею значну частину своєї приватної колекції, а й постійно підтримував його розвиток, сприяючи закупівлі нових експонатів і фінансуючи наукові дослідження. Завдяки його зусиллям музей вистояв навіть у найскладніші періоди. Митрополит вбачав у музеї не просто зібрання творів мистецтва, а важливий інструмент формування національної свідомості, збереження духовних цінностей та виховання нового покоління українців. Тому сьогодні ім'я А. Шептицького вважається символом меценатства, патріотизму й жертвовної праці на благо української культури.

Список використаних джерел

1. **Фундаційний статут Національного музею у Львові і листування Шептицького А. з директором Свенціцьким Іларіоном про діяльність**

музею та надання грошової допомоги. *Центральний державний історичний архів України, м. Львів*. Ф. 358. Оп 1. Спр. 122. 196 арк.

2. Як митрополит Шептицький створив музей і подарував мистецьку колекцію.
URL: <https://catholicnews.org.ua/yak-mitropolit-sheptickiy-stvoriv-muzeu-i-podaruvav-mistecku-kolekciyu> (дата звернення: 26.04.2025).
3. Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького
URL: https://vue.gov.ua/Національний_музей_у_Львові_імені_Андрея_Шептицького (дата звернення: 26.04.2025).
4. Стародруки зі збірки Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького URL: <https://dlib.ucu.edu.ua/collections/show/2> (дата звернення: 26.04.2025.)
5. Звернення Ювілейного комітету розбудови Національного музею у Львові до українського населення Галичини про збір коштів для розбудови музею. Пергамент. *Центральний державний історичний архів України, м. Львів*. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 84. 5 арк.
6. «Кращої робітні не було в світі». Іларіон Свенвенціцький про роботу в Національному музеї. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/chitanka/krashchoyi-robotni-ne-bulo-v-sviti-ilarion-svientsitskii-pro-robotu-u-natsionalnomu-muzeyi/> (дата звернення: 26.04.2025).

Богдан БАРАН

викладач кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей історичних наук
Тернопільського національного
педагогічного університету імені
Володимира Гнатюка

КУЛЬТУРНИЦЬКА ПОЛІТИКА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Постаті митрополита Андрея Шептицького (1865–1944) належить виняткове місце в історії українського народу ХХ ст. Його багатогранна діяльність охоплювала широкий спектр сфер – від релігійного служіння – до активної участі в культурному, освітньому та суспільно-політичному житті. Виходячи далеко за межі суто церковної місії, А. Шептицький послідовно й системно реалізовував програму духовного, культурного та національного піднесення українців, насамперед у контексті бездержавного існування Галичини в складі Австро-Угорщини та згодом у Другій Речі Посполитій.

Культурницька політика митрополита А. Шептицького стала одним із найвизначніших і найскладніших явищ у процесі національного відродження українського суспільства в першій половині ХХ ст. Унікальність його підходу